

“ESKİ ÇAMLAR BARDAK OLDU” GELENEKSEL AHŞAP TORNACILIĞINDA BARDAK YAPIMI

“OLD PINES BECAME CUPS” CUP MAKING IN TRADITIONAL WOOD TURNING

Mutlu KÖPÜKLÜ*

ÖZ: Ahşap sanatları, şüphesiz geleneksel sanatlarımız içerisinde en köklü ve en geniş kullanım alanına sahip sanatlarımız arasında yer almaktadır. Son derece kullanışlı olan ve şekillendirmede sağladığı kolaylıklarla tercih edilen ahşap, doğal yapısı ve dokusuyla oyma ve biçimlendirme sanatlarımızda kullanılan başlıca malzemelerden biri olmuştur. Çok sayıda teknik ve yöntemlerin kullanılmasına olanak sağlayan bu eşsiz malzeme, kendine has kokusu, dokusu ve çok yönlü kullanım olanakları ile sanatsal üretimde eşsiz bir malzeme olma özelliğini korumaktadır. Sadece sanatsal nitelikli ürünler üretiminde değil aynı zamanda gündelik kullanım amacıyla üretilen birçok ahşap üründe günlük hayatımızda yer almaktadır. İşte bu ahşap ürünlerden biri de bardaklardır. Ne yazık ki farklı malzemelerin çoğalması ile günlük hayatımızda eskisi kadar kullanılmayan ahşap bardaklar, her ne kadar teknolojinin getirdiği yeni malzemelere nazaran azalsa da, daha sağlıklı ve doğal yapısıyla bilinçli tüketiciler tarafından halen kullanılmaktadır. Bu çalışmada ahşap bardak yapım teknikleri ve süreci anlatılmıştır. Kişisel olarak tatbik edilen uygulamaların yapım aşamaları sistematik olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahşap, torna, bardak, gelenek, sanat.

ABSTRACT: Wood art is undoubtedly one of the most established and widely used Arts in our traditional arts. Wood, which is extremely useful and preferred with its ease of shaping, has been one of the main materials used in our carving and forming arts with its natural structure and texture. Numerous techniques and methods which allows the use of this unique material, its own smell, texture and versatility in a unique artistic production with the possibilities material. It is used not only in the production of artistic quality products but also in many wooden products produced for daily use in our daily lives. One of the wooden products for this use is Cups. Unfortunately, with the proliferation of the different materials, unused wooden cups used in our daily life, each technology by new materials are compared to, even though nowadays used by more healthy and conscious consumers with its natural structure. In this study, the techniques and process of making wooden cups were described. The construction stages of the personally applied applications are given systematically.

Keywords: Wood, lathe, cup, tradition, art.

* Dr. Öğretim Üyesi - Hitit Üniversitesi TBMYO El Sanatları Bölümü / Çorum - mutlukopuklu@hitit.edu.tr (ORCID ID: 0000-0001-6184-677X)

This article was checked by Turnitin.

Giriş

İnsan doğasına en uygun üç malzemeden biridir ahşap. Tıpkı toprak ve taş gibi. İnsan doğada ve doğası gereği var oluşunun ilk dönemlerinden bu yana ahşabı kullanmış onu yaşamının birçok anında ve alanında tutarak yaşam boyu hayatının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

İşte insanla varlığı ve ilişkisi insanın doğadaki nesnelere kullanmaya başlamasından bu yana devam eden ahşap, tarihte olduğu gibi günümüzde de çok çeşitli alanlarda hayatımızda yer alan vazgeçilmez bir malzemedir. Sahip olduğu nitelikler ahşabı aynı zamanda özel bir malzeme yapmaktadır. “İnsanlığın başlangıcından beri kullanılagelen doğal bir malzeme olan ahşap evrenseldir ve benzersizdir. Çünkü doğal ve organik yapısıyla sahip olduğu özellikler başka bir malzemede yoktur” (Usta, 2019: 445).

Ahşabı özel ve özgün kılan nedenler sadece onun dokusu, işlenebilirliği, kokusu veya doğallığı değil aynı zamanda pratik yani son derece kullanışlı bir malzeme oluşundadır. “Yenilenebilen tek malzeme olan ağaç, insanlığın kullandığı çeşitli yapı malzemeleri içerisinde en eski olanıdır. Yoğunluğunun diğer yapı malzemelerine kıyasla daha düşük olmasına karşılık, direncinin yüksek olması, elektrik ve ısıyı izole etmesi, kompoze ürünlere dönüştürülerek değerlendirilebilmesi, çivileme ve birleştirme kabiliyeti, müdahale imkânı vermesi, kırılmadan önce tehlikeyi haber verebilmesi, arzu edilen ölçüde akustik özelliklere sahip olması gibi faydalı niteliklerinden dolayı günümüzde süratli bir şekilde türetilmektedir” (Berkel, 1972).

Böylesine pratik ve kullanım kolaylığı sağlayan bir malzeme doğal olarak hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Bugün çeşitli inşaat malzemelerinden, evlerimizde kullandığımız masa, sandalye, sehpa gibi günlük kullanım eşyalarına, aksesuarlara ve sanatsal nitelikli eserlere kadar birçok alanda ahşap ürünler hayatımızı hem kolaylaştırmakta hem de güzelleştirmektedir.

Ahşabın kendine has yapısı, işlenebilirliği ve dokusu günlük kullanım eşyalarının yanı sıra sanatsal obje üretiminde de ahşabı yeri doldurulmaz bir malzeme yapmaktadır. Kökleri binlerce yıl öncesine dayanan Türk sanatında ahşap sanatları çok önemli bir rol oynar. Aslanapa, Türk sanatının Orta Asya bozkırlarına dek dayandığını, ağaç direkler üzerinde çatısı olan, beş metre kadar yüksek mezar içerisinde Hun’lara ait üçayaklı masalar ve çeşitli ağaç eşyaların çıkartılarak Leningrad Ermitage müzesine nakledildiğini bildirmektedir (Aslanapa, 1972).

Böylesine köklü bir sanat birikimi taşıyan Türk ahşap sanatımızda sanatçılarımız tarafından özel olarak seçilen ahşaplar yine özel teknik ve yöntemlerle, kendi üslup ve tarzlarında işlemekte ve ortaya harikulade ahşap sanat eserleri konulmaktadır. Çok çeşitli ahşap oyma sandıklar, sandukalar, beşikler, sehpalar, kabartma levhalar, bastonlar ve daha niceleri bunlara örnek olarak verilebilir.

Görsel-1: Selçuklu desenli çeyiz sandığı (Dizel ve Özkaya, 2019: 276) ve bitkisel motif bezemeli tavla kutusu (Yeniköy, Çelik ve Şahin, 2017: 775).

Görsel-2: Dekoratif öğeli beşik (KAYA, 2014:157) ve işlemeli Devrek Bastonu. (URL-1)

Sanatsal obje üretiminin yanında günlük kullanıma dair eşyaların üretiminde de ahşap sıklıkla kullanılan bir malzemedir. Mobilya, dekoratif aksamlar, sağlık gereçleri, mutfak gereçleri vb. birçok alanda ahşap, evlerimizde gündelik yaşantımızda, gündelik bir kullanım eşyası olarak bulunabilir. İşte ahşap bardaklarda bu kategoride yer alan ürünlerden biridir.

Ahşap bardakların tercih edilmesinde bazı nedenler vardır. Öncelikle doğal yapıları ile suyu hem serin tutarlar hem de içlerindeki faydalı reçineleri suya katarak suyu daha da şifalı hale getirebilirler. Örneğin çıra¹ bardakların içlerindeki suya özünü katarak onu zenginleştirdiği bilinmektedir. “Son zamanlarda yapılan araştırmalar sonucunda çıra suyunun birçok faydası olduğu keşfedilmiştir. Çok sayıda hastalığa iyi gelen çıra suyunun önemi halk tarafından yeni fark edildi. Çıra suyu çam ağacından elde edilir. Çam çırası antiseptik özelliği sayesinde solunum yolu enfeksiyonu ve idrar yolları enfeksiyonunu iyileştirebiliyor. Çıra suyu

¹ Çam çırası acı veya tatlı olabilir. Özellikle tatlı çıra tercih edilmektedir ki bu da sarıçamla nazaran daha çok karaçam ağaçlarından çıkar. (KK-1)

diyabet hastaları için de bir şifa kaynağıdır. Diyabet hastaları doktorlarına danışarak çıra suyu tüketebilirler” (URL-8).

Ahşap bardaklar özellikle eski dönemlerde köylerde sıklıkla kullanılan eşyalardı. Öyle ki bu bardaklarla ilgili olarak ortaya çıkan “Devir değişti, eski tutumların değeri kalmadı” (URL-2) anlamında kullanılan “*Eski çamlar bardak oldu*” deyimini Türkçemizde halen kullanılagelen bir deyimdir. Bu sözün Anadolu’nun ormanlık köylerinden birinde yaşanmış bir olaya istinaden ortaya çıktığı rivayet edilmektedir. Hikâyesi ise şöyledir:

Orman köylerinde köylüler çam ağaçlarından 'bardak' denilen su kabı yaparlar. (Bk. Görsel-3) Bu bardaklar, küçük bir testi biçimindedir. Tek parçadan oyulduklarından ekleri yoktur. Bazıları yazın suyu çok soğuk tutar ve kendine has güzel bir çam kokusu verir.

Savaşların biri bitmeden diğerinin başladığı o eski devirlerde, böyle bir köyden askere giden bir delikanlı, seneler sonra köyüne döndüğü zaman, ormanlarında eski büyük çamları görememiş ve sebebini babasına sormuş:

Değişti devir, kesildi ağaçlar

Eski çamlar bardak oldu.

Kafdağı'na ulaşmıyor dereler,

Masallar örümcek adamla doldu.” (URL-3) (Mehmet Azim)

Görsel-3: Eski dönemlerde köylerde kullanılan ve çam bardak olarak bilinen çam ağacından oyma bezekli testi. Bu testiler, yekpare çam gövdeden horoz kuyruğu veya ucu kavisli çeşitli oyacaklar ile alt kısmından içi oyularak yapılan, genellikle tek kulplu ürünlerdir. Oyma işleminin ardından testinin alt kısmı bir başka parça ile tapa yapılarak kapatılır. Su verilmesinin ardından ahşap şişer ve testi sızdırmaz. Emzik kısmına lüle denir. Kimileri bezemelidir. Bu testilerin günümüzde örneklerine az rastlanmaktadır. (KK-1)

Türk kültür ve gelenek yapısında önemli bir yer tutan ahşap bardaklar ne yazık ki birçok geleneksel kullanım eşyası gibi teknolojinin gelişmesine paralel, kolay ve seri üretilebilen malzemelerin artmasıyla günümüzde zamana yenik düşmüştür. Bugün ne yazık ki kullanımı ve üretimi çok azalsa da halen geleneksel yöntemlerle üretimi yapılmaktadır.²

Ahşap kupa ve bardakların üretimi ise bugün ticari satış kaygısından daha çok isteğe bağlı olarak üretilmektedir. Çok çeşitli bardak tasarımları ve kuksalar bütün doğallığıyla ahşap sanatçıları tarafından ortaya konmaktadır. (Bk. Görsel-4, 5) Bu ürünlerin üretimi günümüzün teknolojik torna tezgâhları yardımıyla kolaylıkla yapılabilir. (Bk. Görsel-6)

(1)

(2)

(3)

Görsel-4: Çeşitli ahşap kupalar. 1. (URL-4) 2. (URL-9) 3. (URL-10)

Görsel-5: Ülkemizde “çamçak” olarak bilinen ve tek parça ahşaptan oyularak yapılan kuksalar. (URL-5)

Bu tornalar sahip oldukları teknolojik yeniliklerle torna çevirme işlemini oldukça kolaylaştırmaktadırlar. Ancak bu tezgâhlar oldukça pahalı makinalardır. Bunun yanında bardak gibi küçük çaplı ahşap çalışmaları için el yapımı torna yapmak ve bunu oldukça ucuza mal etmek de mümkündür. Örneğin basit bir ahşap iskele üzerine, 0.75 kw elektrik motoru (1 hp), kayış, mil ve punta yerleştirmek suretiyle kolaylıkla bir torna yapılabilir. (Bk. Görsel-7)

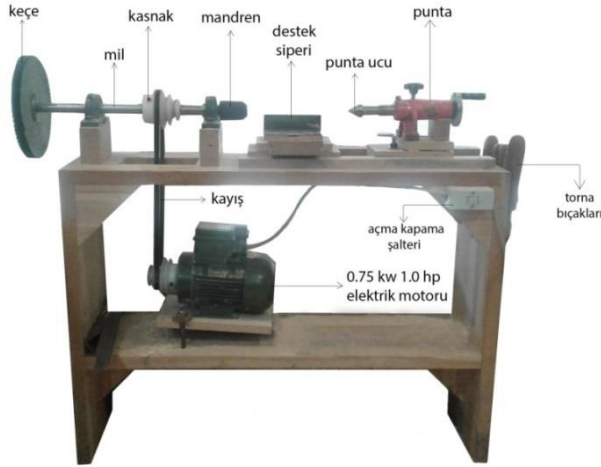
² Çorum ili İskilip ilçesinde geleneksel usullerle çam bardak (testi) üretimi yapan ustalar çok az sayıda da olsa bazı dağ köylerinde (Karaçukur, Yalak, Koçyağız, Sorgun, Karmış köyleri) halen mevcuttur. Bu ustalar sadece bahar aylarında kısa bir süreliğine bu bardakları oymaktadırlar. Bu bardaklar salya başı denilen İskilip ahşap sanatları arastasında bulunabilmektedir. (KK-2 ve KK-3) İskilip ilçesinde aynı zamanda sepet (çift), küfe (heğ), kulp, bilye, pul, köpeç, şekerlik, tokmaklı kağı (oyuncak), gındırcak, pıt pıt tahtası gibi yöresel ahşap ürünlerin üretimi de devam etmektedir. (Karaman ve Nas, 2012:109)

Görsel-6: Çeşitli modern tornalar. (URL-6)

Kişisel Uygulama

Bardak yapım sürecinin ilk aşaması uygun ahşap seçimidir. Bardak yapımında hemen her türlü ağaç kullanılabilir ancak bazı ağaçların sertliği, mukavemeti, güzel kokuları ve barındırdığı reçineleri bardak yapımında özellikle tercih edilmelerini sağlar. Özellikle çam ve bilhassa çıra kısmınan üretilen bardaklar son derece güzel kokarlar. Reçinesinde nefes açan sağlığa yararlı yağlar barındırırlar. Ayrıca çıra suyunun şeker hastalarına iyi geldiği de belirtilmektedir. (URL-7) Bunun yanında vişne, elma, kayısı, armut gibi meyve ağaçlarından yapılan bardaklar, yapıldıkları ağacın meyvesinin kokusunu verirler. Bu da son derece güzel bir içim sağlar.

Görsel-7: Uygulamalarda kullanılan el yapımı ahşap şaseli torna.

İlk aşama olarak bardak yapımı için hazırlanan parçanın merkezi işaretlenir. Bu işaretleme parça merkezini mandren ve punta ucuna nişanlamak içindir. Sonrasında parçanın çalışma koluna sabitlenmesi gerekir. Bu esnada mümkün olduğunca parçanın sıkı bir biçimde

yerleştirildiğinden emin olunmalıdır. Aksi takdirde devir esnasında parça atabilir ki bu da yaralanmalara sebebiyet verebilir.

Görsel-8: Parça merkezinin işaretlenmesi ve tornaya bağlanması.

Parçanın tornaya bağlanmasının ardından (Bk. Görsel-8) torna çevirme işlemine geçilir. Torna çevirmede ilk aşama her zaman parçanın kabasının alarak balansını sıfırlamaktır. Parçanın balans yapması demek, dönme esnasında parça bütününün, parça çekirdeği merkezine tam eşit/paralel olarak dönmemesi demektir. Bu durumda çalışmak oldukça güçtür. Çalışılabilirse bile parçada et kalınlığı farkları oluşacak veya parça iç oyuğu parça merkezinden kayık olacaktır. O nedenle ilk etapta parçanın kabası alınarak parçanın sıfır balansla dönmelerini sağlamak son derece önemlidir. Bu çömlek tornası dahil tüm torna tiplerinde ilk ve en önemli etkidir.

Parça balansının sıfırlanmasının ardından parçanın dış çeperi, üretilecek bardağın boyutlarına göre istenilen ölçüye gelinceye kadar torna bıçağı yardımı ile talaşlanır.³ Talaşlama yaparken kullanılan torna bıçaklarının (Bk. Görsel-9) iyi bilenmiş olması ve uygun torna bıçağının seçilmiş olması önem arz eder.

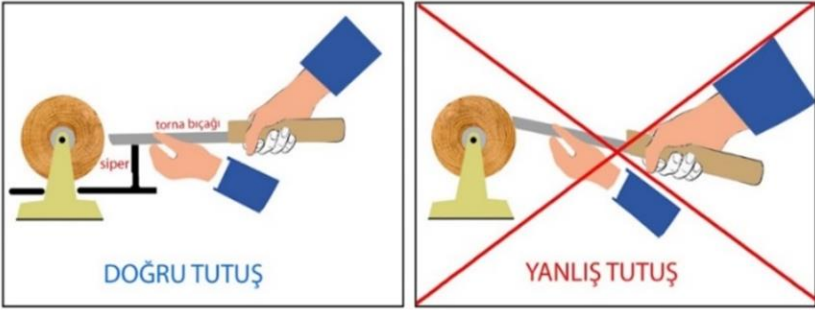

Görsel-9: Tornalamada kullanılan çeşitli torna bıçakları.⁴

³ Talaşlama; Ahşap parçanın torna bıçağı yardımı ile sistemli olarak tıraşlanması.

⁴ Torna bıçakları, torna çevirme için özel olarak yay veya havan çeliğinden üretilen mukavemeti yüksek bıçaklardır. (M. Köpüklü)

Ayrıca torna bıçağının tutuş şekli güvenlik açısından son derece önemlidir. (Bk. Görsel-10) Başlıca kural, parçanın dönüş yönünde -ki bu size doğrudur- doğru oturma pozisyonunda oturmak ve bıçağı parçanın yatay ekseninin üst seviyesinde tutmamaktır. Bunun nedeni, tornanın döndüğü sırada bıçağın parça merkezinden yukarıda tutulduğunda bıçağın geri tepmesine neden olabilmesidir. Bu iskarpelanın atmasına ve ciddi yaralanmalara sebebiyet verebilir. Bıçak parçanın çok aşağısında tutulduğunda da etkili talaşlama yapılamaz ve kontrol sağlanamaz. Bu nedenle en doğru yol torna bıçağının parçanın merkezine yakın tutulması ve sipere⁵ tam olarak oturtulmasıdır. Bıçağın doğru açıda tutulması daha çok manuel tornalarda gerekli bir durumdur. Sabitleme ve talaşlama aparatı olan tornalarda bu durum söz konusu değildir. Bu tür tornalarda bıçak mekanik veya elektronik bir sistem tarafından sabit bir rayda hareket ettirerek parça güvenli bir şekilde ve güç harcanmadan talaşlanabilmektedir.

Görsel 10. Torna bıçağının doğru tutuş şeklini gösteren şema. (Grafik çizim: M. Köpüklü)

Parçanın tıraşlanması kademeli olarak sağdan sola veya soldan sağa ritmik ve sistematik hareketlerle yapılmalıdır. Bu el alışkanlığı zamanla ve tecrübe ile oluşmaktadır. Bu noktada sağ elini kullanan birinin bıçağı sap kısmından sağ eli ile sıkı bir şekilde tutması ve sol başparmağı ile de bıçağın baş kısmında desteklemesi yerinde bir yöntemdir. Bu bıçağa daha kontrollü bir hâkimiyet sağlar. Diğer yandan bıçağın sipere tam yaslandığından emin olunmalıdır. Bıçak siper üzerinden kontrollü ve kademeli bir biçimde sağa sola hareket ettirilerek talaşlama işlemi yapılmalıdır.

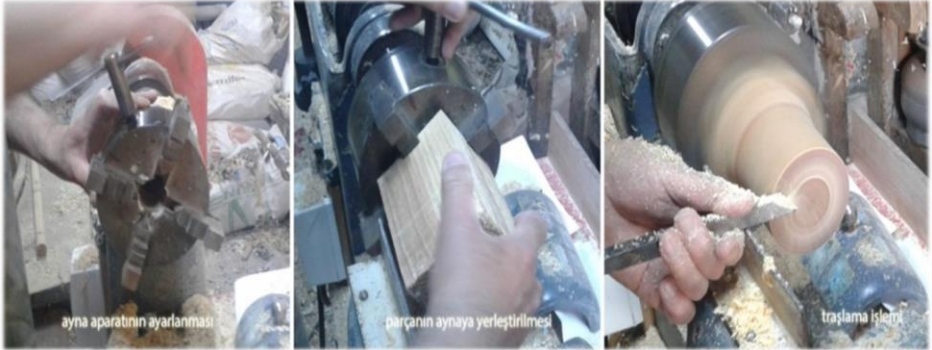
⁵ Siper: Tornalarda çalışırken torna bıçağını üzerine oturtmak ve destek almak için kullanılan metal plakadır. Uzunluğu tornanın çalışma alanına göre değişebilir. (M. Köpüklü)

Görsel-11: Parçanın dış kısmının talaşlanarak istenilen ölçülere getirilmesi.

Bardağın dış çeperi istenilen ölçülere getirildikten sonra sıra bardağın iç kısmının oyulmasına gelir. Bu çalışmada olduğu gibi manuel bir tornada çalışıyorsanız en pratik yöntem siperi parçanın enlemesine çevirip punta merkezinin size yakın tarafından oyma işlemini yapmaktır. Ayna aparatı⁶ olan tornalarda bu işlem daha kolaydır. Parça aynaya bağlanarak puntaya ihtiyaç duyulmadan tek taraflı çalışılabilir. (Bk. Görsel-12)

Görsel-12: Ayna aparatının kullanımı.

Parçanın iç talaşlaması esnasında mümkün olduğunca kademeli ve dikkatli çalışmak önemlidir. Uygun bıçak seçimi yapılarak parçanın iç kısmı dikkatli bir biçimde boşaltılır. Bardak kalınlığı yaklaşık 3 mm bırakılabilir. Bu ölçüye gelindiğinde iç talaşlama bırakılır. Dışardan da son dokunuşlar yapılarak parça tamamlanır. Son olarak merkezde kalan punta desteği parçası kırılarak alınır ve bardak iç ve dış ölçülendirilmesi tamamlanır.

⁶ Ayna: Torna tezgâhlarında döner başlığa takılarak işlenecek olan parçayı diğer taraftan bir puntaya ihtiyaç kalmadan çevirmeye yarayan metal aparat. (M. Köpüklü)

Görsel-13: Bardağın son ölçülendirmelerinin yapılarak iç ve dış traşlamasının tamamlanması.

Bardağın şekillendirme işleminin tamamlanmasının ardından rötuş işlemine geçilir. Rötuş işlemi uygun tane boyutunda -numara- zımpara kullanımı ile yapılmalıdır. (Bk. Görsel-14) Zımpara kullanımında genel yöntem kalından ince taneli zımparaya geçerek çalışmaktır. Önce 100-150 arası tane boyutunda zımpara ile ön zımparalama yapılır. Sonrasında 200 - 250 arası tane boyutu zımpara ile son düzeltmeler yapılarak bardağın iç ve dış yüzeyinin mümkün olduğunca pürüzsüz hale getirilmesi sağlanır. Böylece rötuş işlemi tamamlanır. (Bk. Görsel-15)

Görsel 14. Zımparalama işleminde kullanılan zımpara türleri.

Görsel 15. Zımparalama işlemi ve şekillendirmesi tamamlanmış bardak.

Sonraki aşama kulpun yapılmasıdır. Çizilen eskizlere göre kulpun çizimi kulp kalınlığında bir plakaya kurşun kalemle çizilerek kıl testeresi

yardımı ile kesilir. (Bk. Görsel-16) Ardından eğe ve zımpara ile rötuş işlemleri yapıldıktan sonra bardağa yapıştırılır. Yapıştırma işleminde hem kuvvetli bir yapıştırma sağlaması hem de ahşap içine nüfus etmemesi bakımından gıda temasına uygun epoksi kullanılabilir. (Bk. Görsel-17)

Görsel-16: Kulpun kıl testere ile kesilmesinin ardından eğe ve zımpara ile rötuş yapılması.

Görsel-17: Kulpun yapıştırılması ve tamamlanmış söğüt bardak.

Yapıştırma esnasında kulpun yamuk durmaması için bardağın tam merkezine geldiğinden emin olunmalıdır. Uygun miktarda yapıştırıcı sürüldükten sonra bir mengeneye sabitlenen bardağın kulpu bünyeye yapıştırılarak sabitlenir. Yapıştırıcının kuruma süresinin ardından bardak tamamlanmış olur. Son olarak bardağın dayanımını arttırmak ve görsel olarak daha canlı görünmesini sağlamak amacıyla cilalama işlemi yapılabilir. Kimyasal olmasından dolayı vernik tercih edilmemesi, bunun yerine doğal bitkisel yağlar veya reçinelerin kullanılması sağlık açısından daha doğru bir tercih olacaktır. Örneğin keten tohumu yağı iyi bir ahşap koruyucudur.

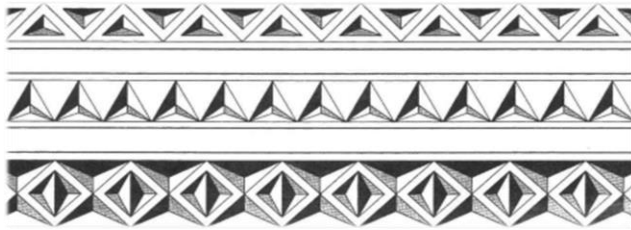

Görsel-18: Söğüt bardağın cilalandıktan sonraki nihai hali. (Yapım. M. Köpüklü)

Yüzey İşleme (Çentik Oyma)

Ahşap ürünlerde yüzey işleme veya yüzey oymacılığı; ahşap ürün yüzeyine çizilen motif ve şekillerin ana hatlarıyla belli bir hareket verilerek, çeşitli bıçaklar yardımı ile ahşap yüzeyine kazınması veya oyulmasıdır. Şekiller, yüzeyden belirli bir derinlikte oyularak elde edilir. Görünümü daha estetik hale getirmek için motifin özelliğine göre derinlikler kademeli yapılabilir (Özalp ve Korkut, 2008: 18).

Yüzey işleme çeşitli tarz ve yöntemlerle yapılabilir. Bu yöntemlerden biri de “*çentik oyma*” tekniğidir. Çentik oyma, ahşap yüzeye kesici bir alet yardımı ile belirli biçimlerde çentikler, kesikler açmak suretiyle uygulandığından bu adı almıştır. Hemen her ahşap ürüne uygulanabilir. Bu teknik oldukça dikkat ve emek gerektiren, bulunla beraber oldukça etkili desenler ve yüzeyler elde edebilmeyi sağlayan bir tekniktir. Çentik oyma desenleri genellikle çeşitli geometrik biçimlerin belirli bir düzlemde sistemli olarak dizilmesi ile oluşturulur.

Görsel-19: Çentik oymada kullanılan bazı desenler (Nnlova, 2003: 3).

Bardak yüzeyine çentik oyma çalışmasının ilk aşaması, her yüzey süsleme sanatında olduğu gibi şekillendirilmesi tamamlanmış ürün-bardağın- yüzeyine oyulacak desenin hazırlanmasıdır. Sonrasında desenin bardak yüzeyine eşit yerleştirilebilmesi için bardak yüzeyi ölçülerek eşit dilimlere bölünür ve desen bardak yüzeyine çizilir. Ardından bardak bir mengeneyle sabitlenerek izleme işlemine geçilir.

İz'leme ahşap yüzeyindeki çentik oyma yapılacak olan desen konturları üzerinden, iz bıçağı ile geçerek kontur izlerini yüzeyde derinleştirmektir. Kısaca yüzeyde çizgisel izler açmaktır denilebilir. Bu sayede iskarpela ile desen dilimleri kesilip çıkartılırken çalışılacak alan netleştirilmiş olur. Bu da çalışırken desen dışına çıkmamak adına yarar sağlar. İz'leme yapılırken iz bıçağı desen çizgisi üzerinde sabit tutulur ve tahta tokmak yardımı ile hafifçe vurularak yüzeye iz çıkartılır. Bu esnada iz bıçağının doğru tutulmasına, çok sert vurularak çok derin izler açılmamasına ve desenin türüne göre açılacak izin derinlik açısının olup olmamasına dikkat edilmelidir.

Görsel-20: Çentik oyma yapılacak desen bardak yüzeyine çizilmesi.

Yüzeyde oyma işlemi genellikle iskarpela ile yapılır. Bazı durumlarda oyma bıçağı denilen oyma sanatçıları için özel üretilen oyma bıçakları da kullanılabilir. İskarpela kullanırken öncelikle doğru genişlikte iskarpela seçilmelidir. Desenin sığ ve küçük olduğu yerlerde kalın iskarpela kullanımı zorluk çıkartacaktır. O yüzden daha küçük bir iskarpela ile çalışılabilir. Genellikle 1-3 mm genişliğindeki desenlerde 8-10 mm genişliğinde iskarpelalar tercih edilebilir. Tercihe göre daha küçük bıçaklarda kullanılabilir. Burada esas olan desenin boyuna göre en uygun çalışma olanağı sağlayacak kesiciyi seçmektir.

İskarpela ile çalışırken dikkat edilmesi gereken bir diğer hususta (özellikle yeni başlayanlar için) destek elinizi çalışma elinizin karşısında tutmamaktır. Örneğin sağ elinizi kullanıyorsanız -bu sizin çalışma elinizdir- sol eliniz destek elinizdir ve sol elinizi iskarpela tutan elinizin tam karşısında tutmamanız gerekir. Çünkü bu durum çalışırken iskarpelanın kaçması durumunda doğrudan destek elinize saplanmasına yol açabilir. Bu da ciddi yaralanmalara sebebiyet verebilir.

Görsel-21: İz'leme işlemi ve iskarpela kullanılarak desenlerin çıkartılması.

Desen üzerinde belirlenen tüm kısımların yüzeyden çentiklerle çıkarılmasının ardından yüzey bezeme işlemi tamamlanır. Son olarak her zaman olduğu gibi zımparalama işlemi ile rötuş yapılarak bardak tamamlanır.

Görsel-22: Çentik oyma deseni tamamlanmış çıra bardak ve çıra bardağın ışıktaki etkisi. (Yapım: M. Köpüklü)

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

Görsel-23: Aynı teknikle yapılmış bardaklardan örnekler.⁷

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanın doğal malzemelere olan ilgisi doğal ve dolayısıyla da sağlıklı olanı tercih etmeye yönelik bilincinin artmasına bağlıdır. Bu “doğal olana yönelme” eylemi sadece sağlık açısından değil insana dair her alanda kendini gösterir. Sıradan bir kullanım eşyasından dikkat çekici bir sanat eserine kadar doğal malzeme kullanımına dair bu bilincin popüler kültürün ve Postmodernite gibi doğal malzemelerin sadece geleneksel ürünlerde değil güncel ürün ve eserlerde de kullanımına yönelik tutumları destekleyen yaklaşımların da etkisiyle günümüzde daha da arttığını söyleyebiliriz. Bu tür yönelimlerle geleneksel ahşap ürünler varlıklarını ya oldukları gibi sürdürmekte ya da yeniden üretimle güncelliklerini korumaktadırlar. Bu da ekonomik olarak ahşap ürünler nezdinde tüm doğal malzemelerin üretim ve satışına destek sağlamaktadır.

Bu farkındalığın artması ve modanın da etkisi ile son yıllarda ülkemizde de doğal malzeme kullanımına yönelik belirgin bir artış gözlenmektedir. Bu da doğal malzeme deyince ilk tercih edilen malzemelerin başında gelen ahşaba ciddi bir ivme kazandırmıştır. Bugün bunu evlerimizdeki çeşitli sağlık gereçlerinden, özgün tasarım ahşap dekoratif ürünlere ve dahi bambu mutfak gereçlerine kadar birçok kalemde görmemiz mümkündür.

Bu anlamda ahşap bardakların da, bilinçlenme ve güncel yaklaşımlarla, hem ekonomik hem kültürel açıdan ahşap ürünler içerisinde daha iyi bir yer edinmeye çalıştığını söyleyebiliriz. İnsanların doğal ve sağlıklı beslenme bilincinin artmasına paralel doğal malzemelere olan ilgi ve kullanımının artış göstermesi ahşap bardakların edindiği bu yeri zamanla çok daha iyi seviyelere taşıyacak, geleneksel ve geleneksel temalı güncel ürünler hayatımızda varlıklarını sürdüreceklerdir.

⁷ 1- Çıra (Çam) Bardak. 2- Çıra (Çam) Bardak. 3- Vişne Bardak 4- Çıra Kulpsuz Bardak 5- İşlemeli Çam Bardak. (Yapım: M. Köpüklü)

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Usta, İ. (2019). Ahşap gibisi var mı?" söylemi bağlamında ahşabın evrenselliği ve benzersizliği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 445-463.
- Dizel, T. - Özkaya, K. (2019). Geleneksel Türk motiflerinin bazı örneklerinin marketri (kakmacılık) tekniğiyle mobilya ve ahşap yüzeylerde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 37, 261-279.
- Özalp, M. - Sevim Korkut, D. (2008). Kahramanmaraş çeyiz sandığı oyma motiflerinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Ormanlık Dergisi*, S. 4, 17-25
- Н. В. Ннлова (2003). Резчнкам по дереву. Альбом орнаментов Выпуск 7 Москва Народное творчество 2003 [N. V. Nnlova. Gum on wood. Ornaments Album. Issue 7. Moscow Folk Art. 2003: 3]
- Yeniköy, B. – Çelik, M. – Şahin, C. (2017). Zıt iki sanatın disiplinler arası yaklaşımı: Grafiti ve ahşap boyama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4 (12), 770-780.
- Berkel A. (1972). *Ağaç malzeme teknolojisi*. C. II, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi.
- Aslanapa, O. (1972). *Türk sanatı I*. İstanbul: Kervan Yolları Sanat Dizisi.
- Karaman, G. - Nas, E. (2012). Çorum İskilip'te geçmişten günümüze aktarılan bir miras: Ahşap oyuncaklar. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 14, 103-116.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: www.baston.com.tr (Erişim: 04.11.2019)
- URL-2: www.tdk.gov.tr (Erişim: 15.10.2019)
- URL-3: www.egitimsistem.com (Erişim: 15.10.2019)
- URL-4: www.vova.com.tr (Erişim: 10.05.2020)
- URL-5: www.wenproducts.com (Erişim: 26.01.2020)
- URL-6: www.kuksam.com (Erişim: 26.01.2020)
- URL-7: www.saglikliyel.com (Erişim: 29.02.2020)
- URL-8: www.aksam.com.tr (Erişim: 09.05.2020)
- URL-9: www.dhgate.com (Erişim: 09.05.2020)
- URL-10: www.iroirogifts.com.au/ (Erişim: 09.05.2020)

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Ertuğrul Nuri Gökşen, ahşap oyma sanatları usta öğreticisi, Çorum (Görüşme: 09.11.2019)
- KK-2: Ahmet Karagöz, ahşap torna ustası, İskilip/Çorum (Görüşme: 10.11.2019)
- KK-3: Mustafa Dalkılıç, keresteci, Sorgun Köyü/İskilip (Görüşme: 10.11.2019)